

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ  
Факультет соціальної та психологічної освіти  
Кафедра психології**

**Антіпов Ярослав Русланович**

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ  
МАЙБУТНЬОГО У МОЛОДІ**

**РЕФЕРАТ**

магістерської роботи  
за освітньо-професійною програмою  
**«053 психологія»**

**Науковий керівник:** кандидат психологічних наук

Радзівіл К. П.

**Рецензент:** кандидат психологічних наук,

професор Якимчук Б. А.

**Умань – 2021**

**Магістерською роботою є рукопис.**

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті  
імені Павла Тичини.

Захист відбудеться 28.12.2021 о 9.00 на засіданні ЕК кафедри психології.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі психології, за адресою: 20308, м.  
Умань вул. Садова, 28, ауд. №110а.

# ЗМІСТ

## ВСТУП

### РОЗДІЛ I. Теоретико-методологічні аспекти дослідження феномену формування образу майбутнього

1.1. Основні підходи дослідження образу майбутнього

1.2. Образ майбутнього як ключовий фактор формування життєвих стратегій особистості

1.3. Особливості формування образу майбутнього в гендерному контексті

1.4. Специфіка формування життєвих стратегій серед молоді

### РОЗДІЛ II. Емпіричне дослідження гендернообумовлених ознак формування образу майбутнього серед молоді

2.1. Методичний апарат дослідження

2.2. Результати дослідження образу майбутнього серед молоді з різною гендерною ідентичністю та їх аналіз

## ВИСНОВКИ

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

## ДОДАТКИ

**Актуальність теми дослідження.** Проблема дослідження та опису суб'єктивного світу людини є однією із основних задач наукової та прикладної психології. У контексті дослідження даного феномену сучасною психологією активно досліджується категорія «образ майбутнього». Різні аспекти та передумови дослідження «образу майбутнього», розкриття сутності вказаного феномену, окреслення внутрішніх та зовнішніх ознак його прояву висвітлюються у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі.

Сучасне соціально активне, традиційне, та разом з тим егалітарно орієнтоване. Динамічне життя вимагає від особистості розвитку навичок швидкої адаптації до зміни в усіх сферах суспільного буття. Вдосконалювати вміння проявляти самостійність, ініціативність, здатність до прогнозування власного майбутнього, формування реальних цілей, усвідомленого та відповідального відношення до реалізації та розробки власних життєвих планів, стратегій.

Проблема формування уяви про майбутнє досліджувалась такими вітчизняними науковцями в контексті планування та оцінки життєвих перспектив як Є.І. Головаха, Н. Долгополов, В. Ковальов, М. Семиліт, Т. Кравченко та ін. Вплив позитивного чи негативного образу майбутнього на мобілізацію особистісних ресурсів досліджували А.Маслоу та Дж Келлі, Л. Анциферова, В. Франкл та ін. Низка дослідників спрямовували свої розвідки щодо впливу індивідуально-типологічних особливостей та соціально-психологічних характеристик особистості на формування образу майбутнього: Н. Костенко, О. Агафонова, Т. Федосєєва, Л.Регуш, К. Альбуханова-Славська, К. Роджерс та ін.

Провідні науковці такі як О.Асмолов, І. Бех, Л. Божович, М. Бахтін, О.Леонтьєв, С. Рубінштейн, В. Одолинський у своїх дослідженнях вказували на особливу актуальність питання самовизначення саме серед молоді, адже в даний період відбувається інтеграція системи потреб як особистісних так і соціально обумовлених та їх впорядкування. Світогляд формується поступово, в основу якого закладаються власні погляди, цінності, які стануть у

подальшому основою власного самопізнання, самовизначення та самовдосконалення. Формування образу майбутнього певним чином впорядковує майбутнє, формує логічну послідовність стратегічних досягнень якими юнаки та дівчата послуговуватимуться у реалізації подальших глобальних життєвих планів. Звичайно, для молодої людини дуже важливо також усвідомити наявність та оцінку власних ресурсів та можливих стратегій які необхідні для досягнення власної мети орієнтуючись на власні ціннісні орієнтації та очікування.

Важливість дослідження образу майбутнього в гендерному аспекті на наш погляд обумовлена також сучасними тенденціями, що відбуваються в суспільстві, які піддають переоцінці, трансформації соціальних та гендерних стереотипів у напрямку егалітарності, що відображається як у загальній картині світу, так і особистісного становлення молодого покоління.

Варто зауважити, що попри наявність різноманітних вітчизняних та зарубіжних наукових розвідок, присвячених означеній нами проблемі, реалізація наукового пошуку ускладнюється браком достатньої кількості актуальної теоретичної та прикладної інформації, її оглядовим характером не досліджуючи гендерні особливості формування образу майбутнього саме серед молоді.

Визначаючи актуальність проблеми дослідження, її недостатня наукова та практична розробка зокрема в контексті сучасних соціально-психологічних розвідок, її теоретичної та практичної значущості була й визначена тема нашого дослідження.

**Метою магістерської роботи** є обґрунтування та дослідження гендерно обумовлених особливостей формування образу майбутнього серед молоді.

**Об'єктом дослідження** є: вплив гендерних характеристик на формування образу майбутнього у молоді.

**Предмет дослідження:** специфіка формування образу майбутнього молоддю в залежності від гендерної ідентичності.

Відповідно до мети були поставлені такі **завдання дослідження**:

1.Визначити теоретико-практичний стан розробки проблеми та теоретичну обґрунтованість процесу формування образу майбутнього особистості.

2.Означити психологічні особливості формування образу майбутнього як стимулу створення індивідуальної моделі організації життєвої перспективи та стратегії її реалізації.

3.За результатами емпіричного дослідження визначити гендерні характеристики формування образу майбутнього серед сучасної молоді.

**Методи дослідження.** Для розв'язання поставлених у нашій науковій роботі завдань було розроблено систему дослідження, реалізація якої передбачає застосування комплексу взаємопов'язаних методів, таких як: теоретичний аналіз і узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження; проведення емпіричного дослідження та констатуючий аналіз результатів який виконувався у формі контент-аналізу з використанням статистично-математичних та графічних методів обробки.

**Психодіагностичні методи що використовувались в емпіричному дослідженні:**

«Діагностика психологічної статі» С.Бем, (1974р.),

«Шкала часових установок по відношенню до особистого минулого, реального та майбутнього» Нютен (1988р.)

Метод «мотиваційної індукції» Нютен (2004р.)

**Теоретична та практична значущість дослідження.** Полягає у синтезі теоретичних та прикладних аспектів дослідження гендерної специфіки формування образу майбутнього сучасної молоді та актуалізує потребу у соціально-психологічній підтримці молоді у період визначення життєвого шляху та стратегій. Результати нашої наукової розвідки стануть у нагоді практикам соціально-психологічної сфери, які у психокорекційній, психотерапевтичній чи консультативній практиці зорієнтують молодих людей більш свідомо та чітко здійснювати свій вибір, створювати успішну, особистісно-орієнтовану модель власного майбутнього, яка б сприяла реалізації

очікувань та потенціалу, а також для студентів які вивчають дисципліни психологічного та соціального спрямування.

**Експериментальна база:** Емпіричне дослідження здійснювалося у 2021 році, на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, та Первомайського коледжу Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова серед здобувачів освіти. Загальна кількість респондентів експериментального дослідження становить 59 респондентів віком від 20 до 23 років.

**Апробація результатів** презентована у наступних публікаціях:

*Науково-теоретичні розвідки та дослідження «образу майбутнього» в психології* Вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. Вип. 2. Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. Умань: Візаві, 2021. С. 171-175.

*Життєві стратегії реалізації образу майбутнього серед сучасної молоді.* Матеріали сорок шостої всеукраїнської практично-пізнавальної конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього», Київ, 27 листопада 2021р. електронний збірник Режим доступу: URL <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/77-sorok-shosta-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/1017-zhittevi-strategiji-realizatsiji-obrazu-majbutnogo-sered-suchasnoji-molodi>

Результати наших наукових розвідок також представлені на наступних конференціях та науково-практичних семінарах:

*«Формування образу майбутнього у молоді з особливими освітніми потребами».* Регіональний науково-практичний семінар «Психологічні засади формування інклюзивного простору» 23 вересня 2021 м. Умань

*«Цілісний підхід у формуванні образу майбутнього серед сучасної молоді в інклюзивному просторі».* V Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія

особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» 17-18 листопада 2021р. м. Вінниця.

**Структура роботи:** магістерська робота складається з вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків, містить 8 таблиць, 23 рисунків. Список використаної літератури включає 60 джерел.

Загальний обсяг роботи 82 сторінки.

### **Висновки:**

1. Під «образом майбутнього» ми розуміємо складне інтегральне та динамічне утворення, що включає ціннісні орієнтації і життєві плани, як заплановані, так і очікувані події, установки і емоційне ставлення до майбутнього (К.О. Абульханова). Структура і зміст образу майбутнього служать джерелом важливої інформації щодо оцінки смислової сфери особистості.

2. Дослідження феномену образу майбутнього включає в себе вивчення наступних компонентів: ціннісно-смислового компонента, зміст якого визначається мотиваційними об'єктами, які включають в себе образи цілей, планів, інтересів і т.д.; емоційного, який включає в себе ставлення особистості до свого майбутнього і життя в цілому; поведінкового, який відбивається в прояві соціально обумовленої активності чи пасивності в різних сферах життєдіяльності: робота, навчання, спілкування та ін.

3. Факторами, що впливають на формування і розвиток образу майбутнього є: особистісні та соціальні. Одним з факторів, що впливають на образ майбутнього, виступає гендер, як сукупність біологічних, соціальних, психологічних характеристик, що визначають існуючі відмінності між чоловіками і жінками.

4. Критерії оцінки основних компонентів образу майбутнього дозволяють охарактеризувати зміст образу майбутнього сучасної молодої людини наступні:

1. Формально-динамічні характеристики: конкретність (абстрактність); цілісність (фрагментарність); динамічність (статичність); протяжність часової перспективи.

2. Ціннісно-сміслові (мотиваційні) характеристики: спрямованість на саморозвиток; професійне самовдосконалення; спрямованість на себе;



спрямованість на інших; гедонізм; трансцендентальна спрямованість; спрямованість на володіння матеріальними об'єктами; активність/пасивність.

3. Емоційні характеристики: позитивність/негативність, амбівалентність; привабливість/непривабливість; емоційна насиченість/ бідність; жіночність/мужність.

4. Гендерні установки та стереотипи міцно закріпилися в свідомості суспільства, при цьому в даний час зберігаються два типи гендерно обумовлених відносин в суспільстві: патріархальний і егалітарний. Патріархальний тип підтримує традиційну ієрархію, в якій домінуючу роль відводиться чоловікам (маскулінний тип). Егалітарний тип заснований на принципі рівноправності і відповідає андрогінному типу.

На основі результатів теоретичного та емпіричного аналізу у нашій роботі представлені наступні цілісні характеристики образу майбутнього у молоді з різною гендерною ідентичністю:

1. Образ майбутнього у хлопців та дівчат з маскулінною гендерною ідентичністю характеризується динамічністю, активністю, особистісною спрямованістю. Це проявляється в активності, цілеспрямованості, респонденти з маскулінною ідентичністю прагнуть до реалізації поставлених цілей, їх образ майбутнього є мотивом їх активності сьогодні. Ціннісно-сміслові характеристики образу майбутнього в осіб з маскулінною ідентичністю характеризується: спрямованістю на саморозвиток, на фізичну, економічну і фінансову незалежність, матеріальний добробут. Ставлення до майбутнього - позитивне, яке характеризується активністю, мужністю, незалежністю.

2. Образ майбутнього у хлопців та дівчат з фемінною ідентичністю характеризується пасивністю, статичністю, жіночністю, які проявляються в гедоністичної спрямованості, в бажанні відпочивати. Ціннісно-сміслові характеристики образу майбутнього у сучасної молоді ФТ означені: спрямованістю на інших, на самореалізацію, гедоністичним світоглядом. Образ майбутнього у респондентів ФТ - позитивний, характеризується емоційною

насиченістю. У тимчасовій перспективі молодь ФТ орієнтована переважно на даний час із задоволенням потреб ситуативно - обумовленого характеру.

3. Образ майбутнього у хлопців та дівчат з андрогінною ідентичністю характеризується динамічністю та активністю. Ціннісно-сміслові характеристики характеризуються: спрямованістю на особистісний та професійний саморозвиток, екзистенційні цінності.

Змістовна сторона образу майбутнього у наших респондентів групи АТ пов'язана з орієнтацією на самореалізацію, самовдосконалення, досягнення конкретних цілей і успіху в різних сферах життєдіяльності (робота, освіта, дозвілля). Образ майбутнього - соціальний, суспільний, залежний і контрольований суспільством. Ставлення до майбутнього позитивне. Образ майбутнього у осіб андрогінного типу повніший, осмислений (ціннісно-смісловий) і гармонійний (позитивні оцінки минулого, сучасного, майбутнього).

Отримані результати свідчать про те, що образ майбутнього особистості має специфічні особливості в залежності від типу гендерної ідентичності людини. Результати емпіричного дослідження доводять, що образ майбутнього у осіб з різною гендерною ідентичністю однозначно має спільні та відмінні характеристики.

Перспектива подальшої науково-дослідницької роботи у даному спрямуванні на нашу думку полягає в більш глибокому дослідженні образу майбутнього серед молоді з андрогінним типом ідентичності у зв'язку з підвищенням ролі егалітарного типу гендерних відносин у сучасному українському суспільстві, та розробки практичних засобів та форм роботи спеціалістів з молоддю щодо психологічного супроводу та підтримки розробки життєвих планів й реалізації власних успішних життєвих стратегій та планів сучасної молоді.